

9. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ
ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΒΕΡΓΙΝΗΣ

Μετά διακοπὴν τριῶν ἐτῶν¹ ἐπανελήφθη ἐφέτος (1957) ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Νεκροταφείου τῆς Βεργίνης. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρξε περιορισμένης ἐκτάσεως καὶ ἀπέβλεπεν εἰς συγκεκριμένον πρακτικὸν σκοπὸν: τὴν ἔρευναν τοῦ χώρου, ὃ ὁποῖος πρόκειται νὰ διαμορφωθῇ εἰς ἀθλητικὸν γήπεδον τῆς Κοινότητος. Ἀνάλογα ἐπομένως ἦσαν καὶ τὰ διατεθέντα ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας οἰκονομικὰ μέσα καὶ τοῦ ἀνασκαφέως αἱ προσδοκίαι.

Ἡ περιοχὴ, ἣτις ἠρουνήθη, κεῖται ἀνατολικῶς τῆς «Μεγάλης Τούμπας»² καὶ εὐρίσκεται περὶ τὰ 300 μ. δυτικῶς τοῦ προϊστορικοῦ νεκροταφείου, τοῦ ὁποῖου μέχρι σήμερον ἀνεσκάφησαν δέκα τύμβοι. Ἡ ἔρευνα ἐκρίθη ἀναγκαία, διότι εἰς τὸν διαμορφωτέον χώρον ὑπῆρχεν 1) ἐπίμηκες ἔξαγμα, οἶονεὶ ἐξ ἐφαπτομένων τυμβίσκων σχηματισθέν, εἰς ἀπόστασιν 50 μ. περίπου ἀπὸ τῆς «Μ. Τούμπας» καὶ 2) μέγας τύμβος διαμέτρου πλεόν τῶν 20 μ. καὶ ὕψους 2 μ. περίπου.

Ἡ ἔρευνα ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἐξάρματος τῶν ἐφαπτομένων τυμβίσκων. Ἀνεσκάφησαν δύο δοκιμαστικαὶ τάφροι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς εἰς πλάτος 2 μ. περίπου, τέμνουσαι ἐγκαρσίως τὸ ἔξαγμα εἰς δύο ἐκ τῶν τριῶν σηματοιζομένων κορυφῶν αὐτοῦ. Ἄν καὶ ἡ ἀνασκαφὴ προὐχώρησε πολὺ βαθύτερον τοῦ ἐπιπέδου τοῦ περὶ ἐδάφους, οὐδὲν ἀπέδωκε, πλὴν ἐλαχίστων ἀσημάτων ὀστράκων, οἷα τὰ ἀνευρισκόμενα εἰς πᾶν σημεῖον τῆς περιοχῆς. Ἡ σύστασις δὲ τοῦ χώματος τοῦ ἐξάρματος ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀσφαλῶς συμπεραίνει τις ὅτι τοῦτο τὸ ἔξαγμα δὲν σχετίζεται πρὸς τοὺς παλαιότερον ἀνασκαφέντας τύμβους.

Δεύτερος στόχος τῆς ἐρεῦνης ὑπῆρξε μέγας σχετικῶς τύμβος (Μ), κείμενος εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ΝΑ. τῶν προαναφερθέντων τυμβίσκων. Τὸ ὕψος καὶ ἡ διάμετρος αὐτοῦ (2×20 μ.), ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ κανονικόν του σχῆμα, ἐγέννησαν ἐλπίδας ὅτι πλούσιαι θὰ ἦσαν αἱ ἐν αὐτῷ κείμεναι ταφαί. Εὐθύς ὅμως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνασκαφῆς ἡ στρωματογραφία τοῦ χώματος ἔδειξεν ὅτι διέφερον οὐσιωδῶς τῶν κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη ἔρευ-

¹ Βλ. ΠΑΕ 1952, σ. 211 κ.έ. καὶ 1953, σ. 141 κ.έ.

² ΠΑΕ 1952, σ. 211 κ.έ.

νηθέντων τύμβων καὶ ὁμοίαζε μᾶλλον πρὸς τὸν τῆς «Μεγάλης Τούμπας». Συνηγήσαμεν ἐκ τῶν ἄνω 1) στρώμα χώματος ἀναμίκτου μετὰ ἀφθόνοους λίθους διαφόρων μεγεθῶν 2) στρώμα ἀμμοχαλικίου καὶ 3) στρώμα χαλίκων. Ἀλλὰ κάτωθι τοῦ τρίτου τούτου στρώματος, ἀμέσως ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὑπῆρχε στρώμα ἀποτελούμενον ἐκ λεπτοτάτου καὶ ἀπολύτως καθαροῦ κοκκινόχωματος, σχηματίζον τρόπον τινὰ δάπεδον «κροτητόν». Εἰς δύο σημεῖα ἢ στρώσις αὕτη διεκόπτετο καὶ ἐσχηματίζετο κύκλος λίαν χαλαρῶς συστάσεως ἐξ ἀναμίκτων λίθων, χαλίκων καὶ ἄμμου. Ἡ ἔρευνα καὶ τῶν δύο σημείων ἔδειξε τὴν ὑπαρξίν φρεατοσχημῶν σκαμμάτων διαμέτρου 1 μ. περίπου καὶ βάθους πλέον τοῦ μέτρου. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται περὶ λάκκων σχετιζομένων πρὸς ταφικὴν λατρείαν πρέπει, νομίζω, ν' ἀποκλεισθῇ. Τοῦτο ἔδειξε τρίτον σημεῖον, ὅπου ἡ διακοπὴ τῆς καθαρῶς ταύτης ἐπιστρώσεως ἦτο μεγαλυτέρα καὶ ἀκανόνιστος σχήματος. Ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς εἰς βάθος κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν παραλληλεπίπεδου πωρολίθου, μήκους 1.15 μ., πλάτους 0.72 μ. καὶ πάχους 0.45 μ., κοιλανθέντος οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται λαγονάσχημος θήκη διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τεφροδόχου πιθανώτατα ἀγγείου. Παρ' αὐτὸν ἔκειτο, ὡς δεικνύει ὁ πίν. 24α, ἕτερος πωρόλιθος, διαστάσεων 0.88×0.52×0.30 μ., καλύπτων προφανῶς ἄλλοτε τὴν θήκην καὶ ἀνασυρθεὶς ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων, οἵτινες ἀφήρσαν πᾶν ἔγχος τῆς ταφῆς. Τὸ μόνον ὑπόλειμμα τῶν κτερισμάτων ὑπῆρξε τὸ ἥμισυ μικρῶς πηλίνης ἐπιχρῦσου ψηφίδος ἑλληνοειδοῦς τομῆς, ἀνευρεθὲν ἐντὸς τῶν χωμάτων παρὰ τοὺς λίθους. Ἡ ἔρευνα τοῦ τύμβου οὐδὲν ἄλλο ἀπέδωκε. Μετὰ τὸ πέρας ὅμως τῆς ἀνασκαφῆς καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἰσοπεδώσεως τοῦ χώρου ἀνευρέθη ἀνθεμωτὴ ἐπίστεψις στήλης ἐπιτυμβίου κειμένη ἐντὸς τῶν χωμάτων τοῦ τύμβου τούτου (πίν. 24γ). Αὕτη δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 π.Χ. χρόνους καὶ φαίνεται ὅτι ἀπερρίφθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν κατασκευασάντων τὸν τύμβον. Ὅμοιον παράδειγμα ἀποτελοῦν αἱ δύο ἐπιτύμβιαι στήλαι τῆς Βεργίνης, αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν BCH 79, 1955, σ. 87 κ.έ. εἰκ. 1-5, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀνευρεθῆ ἐντὸς τῆς Μ. Τούμπας. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἔκειτο τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ ἑλληνιστικὸν νεκροταφεῖον τῆς πόλεως, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφηρέθη χῶμα πρὸς κατασκευὴν τόσον τῆς Μεγάλης Τούμπας ὅσον καὶ τοῦ τύμβου Μ, μετὰ τῶν χωμάτων δὲ παρελήφθησαν καὶ στήλαι τεμαχισθεῖσαι διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς μεταφορᾶς.

Οἱ φρεατόσχημοι λάκκοι τοῦ τύμβου πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων, προσπαθούντων ν' ἀνεύρουν διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ τὴν θέσιν τῆς ταφῆς. Ὅσον ἀπογοητευτικὸν καὶ ἂν ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα, δὲν εἶναι τελείως ἄγονον. Μανθάνομεν ὅτι κατὰ τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην κατεβάλλετο φροντίς διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπιφανοῦς σήματος, ὡς ὁ ἀνασκαφεὶς τύμβος, ἀκόμη καὶ ὅτε

ἡ ταφή περιωρίζετο εἰς εὐτελῆ καὶ προχείρως κατεσκευασμένην λάρνακα.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων σημείων ἐπεξετάθη ἡ ἔρευνα καὶ εἰς τύμβον τοῦ νεκροταφείου, κείμενον ΒΔ. τοῦ τύμβου Ι εἰς ἀπόστασιν 50 μ. περίπου (τύμβος Λ). Ἡ ἔρευνα ἐπεχειρήθη διότι ὁ τύμβος οὗτος, εὐρισκόμενος εἰς τὰ δυτικὰ ὄρια τοῦ νεκροταφείου καὶ παρακείμενος ἀτραποῦ ἀγούσης εἰς τοὺς ἀγρούς, εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταστρέφεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, ἀφαιρούντων τὸ καθαρὸν κοκκινόχωμμά των πρὸς κατασκευὴν πηλοῦ. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡδὴ ἡμέρας τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη τμημα λιθίνου περιβόλου διπλοῦ. Ἡ καλὴ διατήρησις τούτου καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς κατασκευῆς του ἐγέννησαν ἐλπίδας ὅτι ὁ τύμβος Λ θὰ ἀπέδιδεν ἐνδιαφέροντα εὑρήματα. Ἀλλὰ ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἀνασκαφῆς διέψευσε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν τὰς ἐλπίδας μας. Οὐδεμία ταφή καὶ οὐδὲν κτερίσμα εὐρέθη. Ἡ ἔρευνα εἰς βάθος, κάτω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὑπῆρξεν ἐπίσης ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὅτι ἀπεκαλύφθη ἦτο ὁ κανονικὸς διπλοῦς περίβολος, ὡς οἱ πίν. 24β καὶ 25α. β δεικνύουν, διαμέτρου 8.50 μ., καὶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τμημα ἀπλῆ σειρὰ λίθων ὁμοκέντρως πρὸς τὸν περίβολον ἐσωτερικῶς τούτου εἰς ἀπόστασιν 0.35 μ. Κατὰ τὸ δυτικὸν τμημα ἀπεκαλύφθη εὐθεῖα σειρὰ 8 λίθων, εἰς διάφορον ὕψος κειμένων, τοῦ πρώτου παρὰ τὸν περίβολον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ τελευταίου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν εἰς ὕψος 0.65 μ. Ἐξω τοῦ περιβόλου καὶ ἀκριβῶς δυτικῶς τοῦ ἄκρου τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν λίθων εὐρέθη ἰδιόρρυθμος κατασκευὴ. Δύο κεραμίδες (μῆκος 0.35 μ.) λακωνικοῦ τύπου ἐπαλληλῶς κείμεναι, ἡ κάτω τὴν κοίλην ἐπιφάνειαν ἔχουσα πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἡ ἄνω ἀντιστρόφως, ἐσημάτιζον ὄχετὸν ἐφαπτόμενον τοῦ περιβόλου, ἀλλὰ μὴ συνεχιζόμενον πέραν τοῦ ζεύγους τῶν κεραμίδων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο κεραμίδων κενὸν εἶχε πληρωθῆ διὰ λεπτοτάτου χώματος, οἷον τὸ ὑπὸ ρέοντος ὕδατος παρασυρόμενον καὶ καθιζάνον. Εἰς ἕτερον σημεῖον τοῦ περιβόλου μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν τῶν λίθων ἦσαν ἀποτεθειμένα τεμάχια μεγάλου πίθου, οἱ οἱ ἀνευρεθέντες εἰς τὰς παλαιότερας ἀνασκαφὰς τοῦ νεκροταφείου.

Ἡ ὅλη λιθίνη κατασκευὴ τοῦ περιβόλου εἶναι ἀξιόλογος καὶ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα. Ἡ ἀπουσία ὅμως κινητῶν εὐρημάτων δυσχεραίνει τὴν ἀσφαλῆ ἐρμηνείαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ὡς καὶ τὴν χρονολόγησιν. Ἡ ὕπαρξις δὲ τοῦ περιέργου ὄχετοῦ περιπλέκει ἀκόμη περισσότερον τὸ θέμα. Ἐν τούτοις ἡ μόνη δυνατὴ ἐρμηνεία εἶναι ὅτι ὁ περίβολος οὗτος πρέπει νὰ σχετισθῆ πρὸς τοὺς ὁμοίους τῶν παλαιότερον ἀνασκαφέντων τύμβων, ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ τύμβου Λ ἀφηρόθη κατὰ τοὺς ἑλληνιστικὸς χρόνους, καταστραφειῶν τῶν παλαιῶν ταφῶν, ὁ δὲ ὄχετὸς πρέπει κατὰ τινὰ τρόπον νὰ συνεδέετο πρὸς ταφήν ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸν περίβολον.

ΜΑΝ. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

α. Λάρναξ τύμβου Μ.

β. Περίβολος τύμβου Δ.

γ. Ἀνθημοτή ἐπίστεψις στήλης.

α. Ἀνατολικὸν ἥμισυ περιβόλου τύμβου Δ.

β. Δυτικὸν ἥμισυ περιβόλου τύμβου Δ.